

Datum : 6 juli 2007
Aan : Ministerie van SZW, directie AM t.a.v. drs. R.M. Wester

De maatschappelijke kosten en baten van re-integratie

1 Verzoek SZW

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) voert momenteel een beleidsdoorlichting uit naar de effectiviteit van het re-integratiebeleid zoals verwoord in het SZW-begrotingsartikel 23. In het najaar van 2007 dient deze beleidsdoorlichting voltooid te zijn. Als eerste stap heeft SZW de bestaande literatuur naar (micro-)effectiviteit van re-integratie in kaart gebracht. Om tot een brede maatschappelijke kosten- en batenanalyse (MKBA) van het beleid te komen, is echter hiernaast ook informatie nodig over: (i) substitutie-effecten voor andere werkzoekenden en werknemers dan de direct betrokkenen en (ii) de productiviteit van gere-integreerde werkzoekenden. SZW heeft daarom het CPB verzocht om met name op deze twee punten tot een kwantitatieve inschatting te komen voor zowel de WW als de WWB. Een aanvullende vraag is hoe sterk deze inschatting varieert met het type traject, het moment van inzet, de doelgroep en de conjunctuur.

Voor een antwoord op beide vragen combineren we in deze notitie de bestaande (internationale) economische literatuur met enkele resultaten uit het CPB-model MIMIC. Tevens proberen we het belang van (variatie in) substitutie en productiviteiten van gevonden banen in te schatten voor het totaalbeeld van de MKBA. Daarnaast vullen we de analyse aan uit door aandacht te besteden aan één aspect dat buiten het formele verzoek van SZW valt, maar minstens zo bepalend is voor de uitkomsten van MKBA's van re-integratie, namelijk de waardering van vrije tijd en informele arbeid door individuen. Veronderstellingen hieromtrent hebben namelijk verstrekende gevolgen voor de maatschappelijke baten van re-integratie.

Deze notitie is als volgt opgebouwd. Voor een goed begrip van MKBA's van re-integratie starten we in paragraaf 2.1 met het presenteren van (typen) veronderstellingen die nodig zijn om de maatschappelijke kosten en baten van re-integratie te bepalen. Het referentiepunt hierbij

vormt de MKBA die door SEO (2006) in opdracht van BoaBorea is uitgevoerd. Dit betekent dat we de veronderstellingen van SEO die niet onderdeel van de huidige beschouwing zijn, overnemen om uiteindelijk tot een MKBA te komen; voor een gedetailleerde analyse van de kwantitatieve veronderstellingen en berekeningen in de notitie strekt kennis van de studie van SEO dan ook tot de aanbeveling. In paragraaf 2.2 en 2.3 komen de veronderstellingen aan de orde die buiten het (initiële) verzoek van SZW vallen, maar gezien het belang ervan voor de MKBA aandacht verdienen, met name over de waardering van vrije tijd en informele arbeid door individuen. In de paragraaf 3 en 4 zullen — conform het verzoek van SZW — vervolgens de veronderstellingen over de rol van substitutie en productiviteit van gere-integreerden centraal staan. Paragraaf 5 brengt voor verschillende varianten veronderstellingen over substitutie en productiviteit van gevonden banen ('archetypen') de implicaties voor de maatschappelijke kosten en baten van re-integratie in beeld. Paragraaf 6 vat uiteindelijk de belangrijkste bevindingen samen.

2 Veronderstellingen voor de MKBA

2.1 Drie typen veronderstellingen

De literatuur over MKBA's van re-integratie is nog recent. De eerste stap is gezet door Koning et al (2002). In navolging hierop presenteert Koning (2002) een tentatieve berekening van de MKBA van scholing, gebaseerd op eerdere schattingen uit CPB (2000). Dit resulteert in een negatief maatschappelijk rendement van circa 30% (zonder substitutie-effecten). Groot et al (2003) werken de MKBA structuur verder uit met meerdere batenposten en maken onderscheid naar de kosten en baten voor verschillende relevante partijen: de overheid, de uitkeringsverstrekker (gemeente of UWV), de betrokken werknemer en werkgever, en andere ('verdrongen') werknemers. SEO (2006) vult dit kader vervolgens kwantitatief in voor alle relevante regelingen (WW, WWB, WAO en ziekteverzuim). De MKBA valt voor zowel de WW als WWB bij de 'basisvariant' positief uit (evenzo bij WAO en ziekteverzuim). De maatschappelijk rendementen bedragen 85% voor de WW respectievelijk 36% voor de WWB.

Binnen het bestek van deze beschouwing voert het te ver om tot een (uitvoerige) toelichting van de MKBA-methode te komen; hiervoor verwijzen we dan ook naar eerder werk. Om het belang van typen veronderstellingen voor de uitkomsten te doorgronden, is het instructief een onderscheid te maken tussen verschillende typen veronderstellingen die gemaakt worden. We onderscheiden hier drie typen:

- Veronderstellingen ten aanzien van geldende instituties: de uitkeringshoogte, uitvoeringskosten van de uitkeringsverstrekking en trajecten, de prijs van re-integratietrajecten, het belastingtarief, werkgerelateerde kosten en kinderopvangsubsidies. Binnen het kader van deze beschouwing ligt het voor de hand deze veronderstellingen buiten discussie te laten en zo nodig over te nemen; dit vergemakkelijkt ook het maken van vergelijkingen met de studie van SEO.
- Veronderstellingen rond de (micro-)effectiviteit van trajecten, die volgen uit schattingen door SEO met administratieve, longitudinale bestanden van UWV en de gemeenten. Effectiviteit kent daarbij verschillende dimensies: een traject kan de baankans vergroten, de kans op het verlies van een uitkering naar 'geen inkomen' verkleinen, en de kans op het verlies van toekomstige banen verkleinen. Ook deze effecten nemen we in onze beschouwing als gegeven; we zetten alleen enige vraagtekens bij de geschatte effecten op herinstroom in de uitkering, waarover straks meer.

- Tot slot zijn er economisch theoretische veronderstellingen, al dan niet gebaseerd op bestaande literatuur. Hier ligt de meeste ruimte tot discussie, met name omdat de empirische onderbouwing lastig kan zijn. Het betreft:
 - de tijdshorizon waarover de baten van re-integratiebeleid berekend worden;
 - de waarde die aan vrije tijd en huishoudelijke productie wordt toegekend, en die verloren gaat bij het vinden van (reguliere) arbeid door re-integratie;
 - de mate van substitutie van andere werknemers en werklozen door re-integratiebeleid;
 - de productiviteit van gere-integreerden.

In deze paragraaf zal nu reeds de nodige aandacht uitgaan naar de economisch-theoretische veronderstellingen van SEO ten aanzien van de tijdshorizon en de waarde van vrije tijd; dit betreft dus inschattingen die buiten het formele verzoek van SZW vallen. De andere twee punten komen aan de orde in paragraaf 3 en 4.

2.2 Herinstroom-effecten en de tijdshorizon

Bij het schatten van het effect van re-integratie op de baanvindkans en de kans op non-participatie van cliënten wordt in SEO (2006) op adequate wijze rekening gehouden met selectie-effecten ten gevolge van ‘niet waargenomen heterogeniteit’ (zie Bijlage B van het SEO-rapport). Voor de kans op herinstroom is dit echter niet het geval. Het zou daarom kunnen dat cliënten met *a priori* hogere kansen op duurzame banen een traject krijgen aangeboden, zodat het effect overschat wordt. Evenzo worden dan de baten van re-integratie overschat: wanneer de kans op herinstroom *structureel* omlaag gaat – waar SEO vanuit gaat in de simulatie – dan betekent dit dat cliënten ook structureel een hogere kans op werk hebben.

Naast mogelijke selectiviteit is er nog een andere reden tot discussie, met name bij de WWB. Bedacht moet worden dat de schattingen voor de WWB gebaseerd zijn op instroomcijfers van 2002 tot en met 2004.¹ De maximale duur van gevonden bedraagt derhalve 3 jaar. Het is riskant om gevonden effecten op de baanduur te extrapoleren tot 10 jaar, zoals SEO veronderstelt.² Ter vergelijking: een werkgelegenheidsduur³ bedraagt gemiddeld circa 7 jaar (zie De Koning et al,

¹ Voor de WW gegevens geldt een ruimere tijdshorizon, namelijk van 1999 tot 2004.

² Een tijdshorizon van 10 jaar suggereert dat door met name scholing een permanente verhoging van het menselijk kapitaal optreedt. Microstudies zijn doorgaans echter tamelijk somber over om de effecten van scholing: juist hier zijn (negatieve) *lock in* effecten sterk (De Koning, 2005). SEO geeft overigens niet aan wat het karakter is van de ingezette instrumenten. Zou dit bemiddeling en/of activering betreffen – gezien de geringe kosten van trajecten is dit waarschijnlijk – dan is de relevante tijdshorizon korter dan de gemiddelde baanduur van cliënten en dus minder dan 10 jaar.

³ Een werkgelegenheidsduur geeft de duur aan tussen het moment van instroom naar werk tot aan uitstroom naar een regeling dan wel non-participatie. De werkgelegenheidsduur kan dus bestaan uit meerdere opeenvolgende banen. De Koning c.s. (2006) schatten de kans op het eindigen van een werkgelegenheidsduur op circa 10% per kwartaal. Tellen we hier een discontovoet van 4% bij op, dan komen we op een verwachte effectieve werkgelegenheidsduur van 7 jaar.

2006). Voor voormalig WW- en WWB-ers is dat waarschijnlijk korter. Desalniettemin houden we in het vervolg — bij gebrek aan alternatieve informatie en om het effect van veranderingen in andere veronderstellingen er uit te lichten — de tijdshorizon gelijk aan 10 jaar .

2.3 Vrije tijd en huishoudelijke arbeid

2.3.1 Verlies aan vrije tijd bij werkaanvaarding

Bij gebrek aan geschikte informatie markeert SEO vrije tijd als een PM-post die gelijk gesteld wordt aan nul. Door deze aanname ligt het minimale loon waarvoor individuen bereid zijn te werken (i.e. het reserveringsloon) lager dan Wettelijk Minimum Loon (WML). Gevolg is dat er geen sprake is een armoedeval (loon is te laag om te willen werken) maar wel dat de productiviteitsval kan optreden: cliënten willen wel werken, maar worden hiervan weerhouden door het WML. In cijfers van het SEO-rapport: bij acceptatie van een baan tegen het WML houden WWB-ers jaarlijks netto 12.369 euro over, tegenover een netto uitkering van 10.592 euro. Zonder waardering van vrije tijd en huishoudelijke arbeid gaan ze er dus op vooruit.⁴ Overigens kunnen we de waarde van vrije tijd breed opvatten, namelijk door toe te laten dat cliënten geluk ontlenen aan het hebben van werk. De immateriële baten van vrije tijd kunnen daardoor (per saldo) ook negatief uitpakken en het reserveringsloon zou dus in principe ook onder het uitkeringsniveau kunnen liggen.

In termen van uitkeringsbesparingen maakt het voor de overheid niet uit hoe vrije tijd en huishoudelijke arbeid door werkzoekenden gewaardeerd worden. Voor de cliënt zelf maakt het echter wel uit. Als de geldelijke waarde van een uitkering en die van vrije tijd (=het reserveringsloon) groter of gelijk is aan het WML, dan zal de cliënt er niet in (geldelijk) nut op vooruit gaan. De waarde van vrije tijd en huishoudelijke arbeid wordt dan namelijk ingewisseld voor extra inkomen. Is het WML daarentegen hoger dan het reserveringsloon, dan treedt er wel welvaartswinst op voor de cliënt — namelijk het netto verschil tussen het WML en de uitkering. In de berekeningen van SEO gaat deze variant op – zij veronderstellen namelijk dat WWB-ers bij werkaanvaarding het WML gaan verdienen – en is het jaarlijkse netto inkomensvoordeel voor de WWB 1.778 euro. Voor de WW geldt een hoger bruto loon bij werkaanvaarding (18.505 euro) en een hoger uitkeringsniveau (bruto 15.100 euro). Dit levert een netto inkomensvoordeel op van 2.154 euro.

2.3.2 Meer vrije tijd en informele arbeid bij non-participatie

Door aanvaarding van werk kunnen cliënten er in inkomen op vooruit gaan, zodat er private baten van re-integratie optreden. Inkomenseffecten kunnen echter ook op een andere manier

⁴ SEO veronderstelt een jaarlijks bruto inkomen van 15.271 euro en een jaarlijkse bruto uitkering van 12.461 euro. Beiden worden belast tegen 15%. Daarenboven zijn er bij werkaanvaarding werkgerelateerde kosten van 4% van het bruto loon, zodat de totale (impliciete) belasting op werk 19% is en het netto inkomen bij werkaanvaarding $81\% \times 15.271 = 12.369$ euro.

plaatsvinden. Zo stelt SEO dat trajecten voorkómen dat mensen zich terugtrekken van de arbeidsmarkt en daardoor een forse achteruitgang in inkomen ontlopen. Die achteruitgang bedraagt netto 10.592 euro voor de WWB, tegenover 12.835 euro voor de WW. Dit zijn bedragen die circa een factor 6 hoger liggen dan die van het extra inkomen door werkaanvaarding. Gegeven het feit dat bij veronderstelling aan non-participatie geen nut is verbonden, betekent dit per saldo een substantiële toename van de private baten van re-integratie. Dit is er dan ook de hoofdoorzaak van dat het (totale) maatschappelijk rendement van re-integratie bij de SEO berekeningen sterk positief is.

Hoe strikt is de veronderstelling dat non-participatie geen waarde heeft? Blijkens de bevinding dat cliënten langer in de uitkering blijven, maken zij een *afweging* tussen een uitkering met zoekverplichtingen, of meer vrije tijd en ruimte voor informele arbeid (zie de appendix voor een grafische weergave en toelichting van die afweging). Door een traject zal deze afweging iets veranderen – de beslissing tot non-participatie zal worden uitgesteld. Gedurende dit uitstel zal de cliënt een uitkering ontvangen waar dit voorheen niet het geval was. Maar tegelijkertijd loopt de cliënt echter het nut mis dat verbonden zou zijn geweest aan non-participatie – anders zou er geen sprake zijn van een afweging. Door dit verlies aan nut buiten beschouwing te laten treedt dus een belangrijke overschatting op van de individuele baten van re-integratie op.

De veronderstellingen van SEO over de waardering van vrije tijd leiden al met al dus tot een substantiële overschatting van de maatschappelijke baten van re-integratie. Zouden we namelijk veronderstellen dat vrije tijd waarde heeft en cliënten daardoor gevoelig zijn voor de armoedeval, dan vervallen in de eerste plaats de individuele baten bij werkaanvaarding. Maar belangrijker dan dat: de bevinding dat cliënten reageren op een traject door langer een uitkering aan te houden, toont aan dat juist ook aan non-participatie nut verbonden is. Zonder traject zouden cliënten namelijk niet langer een uitkering aanvragen en non-participant worden; dit kan alleen maar zo zijn als non-participatie voor de cliënt nut oplevert. In paragraaf 5, waarin we voor verschillende situaties de MKBA van re-integratie berekenen, zullen we hier dan ook rekening mee houden door een correctie op de individuele baten toe te passen. Dit heeft als gevolg dat de individuele baten van re-integratie ten opzichte van de SEO berekeningen afnemen afnemen met 78% in de WWB⁵ en circa 95% (!) in de WW.

⁵ SEO stelt op pagina 27 van haar rapport dat voor de WWB ongeveer de helft van de uitkeringsbesparingen voor de overheid teniet wordt gedaan door het uitsteleffect op uitkeringen. Dit effect, dat gelijk is aan 2.301 euro (in contante verwachte waarden), komt ten goede aan de betrokken WWB-er. Zonder dit effect zou de WWB-er er in contante verwachte waarden slechts 634 euro op vooruit gaan, tegenover 2.935 euro (zie pagina 29). Dit komt neer op een vermindering van de baten voor de cliënt met 78%.

3 Substitutie

3.1 Twee archetypen

Trajecten kunnen leiden tot werk bij de betrokken cliënt. Voor een werkgever kan een cliënt voldoende aantrekkelijk zijn om deze in dienst te nemen. De vraag is alleen of dit ten koste gaat van substitutie – in de literatuur ook wel aangeduid als verdringing – voor andere werknemers of werklozen, zodat de baten van re-integratie lager uitpakken. Evenzo is het voor een zo effectief mogelijke inzet van middelen van belang te weten in hoeverre substitutie varieert al naar gelang het type traject, het moment van inzet van trajecten, de doelgroep en de conjunctuur. Binnen het bestek van deze notitie is het niet mogelijk om alle combinaties die dit oplevert te beschouwen. In plaats daarvan maken we een onderscheid tussen twee archetypen van werkloze cliënten: structureel werklozen en frictiewerklozen. In de praktijk blijkt namelijk dat veel van de genoemde kenmerken van doelgroepen en trajecten hiermee samenvallen:

- Structureel werklozen beschikken over een te lage productiviteit om binnen afzienbare termijn aan de slag te komen. Hun productiviteit ligt of lager dan het WML of het reserveringsloon. Het aandeel van structureel werklozen ligt hoger in de WWB dan in de WW. Ook neemt bij een langere werkloosheidsduur het aandeel structureel werklozen toe. Relevante instrumenten voor de doelgroep van structureel werklozen zijn scholing en activering. Het eerste instrument kan effectief zijn als door verhoging van de productiviteit de cliënt wél het WML kan gaan verdienen. Het tweede instrument kan effectief zijn als werklozen (te) kieskeurig zijn bij het aanvaarden van werk (een te hoog reserveringsloon). Overigens vatten we scholing breder op dan het volgen van opleidingen of cursussen alleen. Ook vaardigheidstrainingen, work-first trajecten, het combineren van werk en scholing en coaching kunnen we hiertoe rekenen – zolang als deze trajecten maar gericht zijn op het verhogen van de productiviteit en daarmee de arbeidskansen van (langdurig) werklozen.
- Frictiewerkloosheid is het gevolg van het feit dat werkgevers en werknemers geen volledige informatie hebben bij het zoeken van een ‘match’. Hierdoor duurt het enige tijd voor een baan wordt gevonden, ondanks dat werknemers voldoende productief zijn. Frictiewerklozen zijn oververtegenwoordigd in de WW en zullen vooral worden bereikt bij een vroegtijdige inzet van relatief goedkope instrumenten, met name bemiddeling. Effectieve bemiddeling grijpt aan op een versnelling van het zoekproces. Na enige tijd zal dit effect echter zijn uitgewerkt: uiteindelijk waren de betrokken cliënten ook zonder bemiddeling aan de slag gekomen.

3.2 Structurele werkloosheid

Het aantal studies dat de effecten van met name scholing op betrekkelijk kansarme individuele werklozen onderzoekt, is gestaag toegenomen het laatste decennium (zie bijvoorbeeld Kluge (2006) voor een overzicht). Minder is echter bekend over de mate waarin dergelijk beleid individuen buiten de doelgroep treft: blijven hun kansen ongewijzigd, of betalen zij de prijs van arbeidsmarktbeleid omdat werkgevers de doelgroep verkiezen boven hen?⁶ Overzien we de literatuur, dan zijn er drie typen studies behulpzaam bij het beantwoorden van deze vraag:

- Microstudies naar substitutie-effecten onder werkgevers en werknemers middels enquêtes. De hoofdvraag aan respondenten hierbij is, of banen die vervuld worden door werknemers uit de doelgroep voorheen door andere werknemers vervuld werden. In deze context wordt substitutie ook wel aangeduid als 'directe substitutie'.
- Macro-tijdreeksstudies van werkgelegenheid in landen of regio's binnen landen. De hoofdvraag is hier of reguliere werkgelegenheid afneemt ten gevolge van de creatie van gesubsidieerde banen, of banen die volgen op een scholingstraject.
- Microsimulatie: met algemeen evenwichtsmodellen kan worden onderzocht, in hoeverre maatregelen gericht op specifieke doelgroepen doorwerken op de totale werkgelegenheid.

3.2.1 Microstudies

Enquêtes onder werkgevers en werknemers naar directe substitutie vinden meestal hun toepassing op gesubsidieerde en/of gecreëerde arbeidsplaatsen, en dus niet specifiek op scholingstrajecten die louter reguliere arbeid beogen. Tabel 3.1 geeft een overzicht van studies. Het beeld dat ontstaat, is dat de mate van substitutie doorgaans zo rond de 25% ligt. De meest uitvoerige overzichtsstudie in de tabel is van Calmfors et al (2001), die 35 studies voor Zweden beschouwen (zie onderste deel van de tabel).⁷ Uit de tabel kunnen we overigens geen verband opmaken tussen de gerichtheid van programma's op type banen – gecreëerd of regulier – en de mate van substitutie.

⁶ Indien de kosten van scholing de baten overtreffen geldt tevens dat individuen buiten de doelgroep getroffen worden door hogere belastingen. Dit algemeen evenwichtseffect kan leiden tot ontmoediging van arbeidsaanbod, hetgeen net zoals substitutie het initiële (micro-)effect verkleint. Met dit ontmoedigingseffect houden we rekening in Paragraaf 5, bij de berekening van de totale maatschappelijke kosten en baten van re-integratie.

⁷ Calmfors et al (2001) beschouwen in hun studie niet alleen werkgelegenheids- en scholingsprogramma's, maar ook fiscale maatregelen. Deze laten we binnen het kader van deze notitie buiten beschouwing.

Tabel 3.1 Substitutie in microstudies middels enquêtes: een overzicht

Maatregel	Land	Studie	Directe substitutie
RAP: gesubsidieerde, reguliere banen.	Nederland	De Koning et al. (1995)	47%
Workstart	Verenigd Koninkrijk	Atkinson et al. (1994)	25%
Employment incentive	Ierland	OESO (1993)	21%
Scholingsprogramma	België	Van der Linden (1995)	6%
Diverse arbeidsprogramma's, waaronder:	Zweden	Calmfors et al. (2001)	21%
- Municipal youth programmes			9%
- Resource jobs			14%
- Work placement schemes			15%
- Work experience schemes			16%
- Relief work			22%
- Trainee replacement schemes			42%
Overall gemiddelde			24%

3.2.2 Macro-tijdreeksanalyses

Calmfors et al. (2001) presenteren niet alleen een overzicht van enquêtestudies naar substitutie, maar doen hetzelfde voor econometrische macrostudies waar met tijdreeksanalyses naar het verband tussen programma's en de omvang van reguliere arbeid wordt gezocht. In tegenstelling tot de eerste categorie vinden zij hier wel een verschil tussen scholingsgerichte programma's en gesubsidieerde arbeidsplaatsen, zowel regulier als kunstmatig. Substitutie-effecten blijken bij gesubsidieerde arbeid op te lopen tot meer dan 60%. Voor scholingsgerichte programma's daarentegen vinden zij geen aanwijzingen voor substitutie. Een algemeen punt van zorg bij econometrische macro-studies is dat de uitkomsten zeer gevoelig zijn voor zogenaamde *feedback* effecten (ook wel: 'simultaniteit'). Dit zou dan ook de grote variatie van uitkomsten kunnen verklaren. Zo zou het goed kunnen dat de uitgaven aan gesubsidieerde arbeid oplopen als gevolg van een oplopende werkloosheid, zodat substitutie overschat wordt. Evenzo zou het kunnen zijn dat bij gunstigere arbeidsmarktomstandigheden juist weer middelen worden vrijgemaakt voor relatief goedkopere programma's, bijvoorbeeld scholing. Aldus wordt substitutie dus juist weer onderschat. Macro-tijdreeksstudies bieden derhalve een wankel basis voor het vaststellen van substitutie-effecten (zie ook Koning, 2005).

3.2.3 Microsimulatie: MIMIC

Jongen (1999) respectievelijk Jongen et al. (2003) analyseren met MIMIC de effecten van verschillende vormen van arbeidsmarktbeleid, gericht op langdurig respectievelijk laagproductieve werklozen. De berekening van het substitutie-effect in MIMIC verschilt van microstudies, omdat MIMIC rekening houdt met algemeen evenwichtseffecten van de verhoging

van het reserveringsloon en het zoekgedrag⁸. Waar in microstudies de werkgelegenheid op individueel niveau een indicatie is voor substitutie, is dit in MIMIC de totale werkgelegenheid voor langdurig werklozen (die een traject volgen) en kortdurend werklozen.

Scholing heeft in MIMIC als effect dat werklozen sneller een baan kunnen vinden: door hun extra productiviteit worden ze aantrekkelijk op de arbeidsmarkt. Daar tegenover staat dat werklozen minder hard zoeken tijdens scholing en dat ze na afronding van scholing kieskeuriger worden in het aanvaarden van een baan (i.e. hoger reserveringsloon). Dit laatste effect wordt versterkt doordat in MIMIC participanten tijdens de scholingsperiode een hogere uitkering ontvangen (zie ook Jongen et al, 2003). Het gunstige werkgelegenheidseffect is daardoor kleiner, waardoor het substitutie-effect in werkelijkheid wat lager ligt dan de berekende 45%. Dezelfde maatstaf voor substitutie is in MIMIC te berekenen voor het effect van loonkostensubsidies op langdurig en kortdurend werklozen (zie Jongen, 1999). In dat geval bedraagt de substitutie circa 40%. Deze uitkomst is robuust ten opzichte van de omvang van de loonkostensubsidie. Het verlies van werkgelegenheid voor kortdurend werklozen is dus proportioneel aan de extra werkgelegenheid voor langdurig werklozen.

3.2.4 Synthese

De drie categorieën van studies geven geen eenduidige uitkomsten over de mate van substitutie. Zo stellen Calmfors et al. (2001) dat er op basis van macro-tijdreeksstudies geen aanwijzingen voor verdringing bij scholingsprogramma's zijn. Een zwaarwegend bezwaar bij deze studies is echter dat de bestudeerde programma's sterk afhankelijk zijn van de werkloosheid. Micro-simulatie op basis van MIMIC levert een maximale schatting van 45% op, terwijl de gemiddelde schatting voor micro-studies uitkomt op 24%. We hanteren voor het eerste archetype dat we beschouwen – structureel werklozen – uiteindelijk een (gemiddelde) rudimentaire puntschatting van 25% substitutie.

3.3 Frictiewerkloosheid

Al eerder is opgemerkt dat frictiewerkloosheid tijdelijk van aard is. De gebruikelijke wijze waarop dit gemodelleerd wordt door economen is met een zogenaamde UV-curven. Hierbij wordt per periode het aantal 'matches' bepaald door het aantal vacatures (V) en werklozen (U). Kijken we naar geschatte UV-curven in de literatuur, dan is vrijwel altijd sprake van een 'negatieve externaliteit' van zoekactiviteiten: meer zoekende werklozen leiden weliswaar tot een groter aantal nieuwe banen, maar tegelijkertijd daalt de kans op een baan per werkzoekende (zie Petrongolo en Pissarides, 2001). Dit duidt dus op substitutie. Eenzelfde redenering geldt

⁸ Voor alle duidelijkheid: het (negatieve) werkgelegenheidseffect dat optreedt door de financiering van de re-integratiemaatregel (de zogenaamde 'belastingverstoring') is buiten beschouwing gelaten, omdat SEO dit reeds in haar studie heeft meegenomen en wij in onze analyse deze wijze van berekening overnemen.

voor individuele werkzoekenden die door steun bij bemiddeling intensiever zoeken: dit vergroot hun kans op een match, maar gaat ten koste van overige werkzoekenden.

Tegenover het effect van substitutie staat echter ook nog een ander effect: door de grotere kans op vervulling zullen werkgevers tamelijk snel reageren door meer vacatures aan te bieden. Petrongolo en Pissarides (2001) tonen in hun overzichtsstudie aan dat deze positieve externaliteit doorgaans van eenzelfde orde van grootte is als de negatieve externaliteit voor werkzoekenden, zodat eventuele substitutie op termijn wordt opgeheven.⁹ Met andere woorden: er vindt weliswaar substitutie onder werkloze werkzoekenden plaats, maar tegelijk worden er voldoende vacatures uitgelokt om dit effect teniet te doen (zie ook Koning en Nahuis, 2005). Voor de MKBA gaan we er dan ook vanuit dat substitutie per saldo geen belangrijke rol speelt bij het bemiddelen van het tweede archetype, frictiewerklozen.

3.4 De rol van conjunctuur

Conjuncturele omstandigheden zullen zich vertalen in hogere dan wel lagere baankansen van werkzoekenden. Minder duidelijk is of de maatschappelijke baten van trajecten afhangen van de conjunctuur en of substitutie hier een rol in speelt. Om met het laatste te beginnen: er zijn geen *a priori* redenen om aan te nemen dat substitutie af zal hangen van de kansen op werk. De beslissing van werkgevers om werknemers te laten vervangen door goedkopere krachten uit de doelgroep zal afhangen van de relatieve arbeidskosten, en die zijn niet conjunctuurafhankelijk. Naar ons inzicht zijn er ook geen studies die wijzen op het tegendeel.

De conjunctuur kan de effectiviteit van trajecten wel op een andere manier beïnvloeden. Zo wijzen recente studies van Kluve (2006) en Lechner et al (2006) er op dat de micro-effectiviteit van trajecten toeneemt met de werkloosheid. Deze bevinding is uit te leggen aan de hand van de zogenaamde *lock in* effecten van trajecten: gedurende trajecten neemt de baankans van individuen doorgaans af. Daar tegenover staat een veronderstelde verhoging van de baankans na afronding van het traject die *lock in* effecten compenseert of overtreft. In tijden van hoge werkloosheid en geringe kansen op werk blijkt dat de schade van *lock in* effecten beperkter is: de kosten van vermindering van het zoeken naar werk zijn dan lager. Dit mechanisme zal in de praktijk vooral betrekking hebben op structureel werklozen die scholing krijgen aangeboden.

⁹ Om precies te zijn: de negatieve en positieve externaliteit van bemiddeling zijn gelijk aan elkaar. Dit betekent overigens ook dat het subsidiëren van zoekactiviteiten door de overheid geen verbetering in welvaart oplevert.

4 Productiviteit

4.1 De archetypen

Gegeven de inschattingen van de gedragseffecten die het gevolg zijn van trajecten, bestaat de volgende stap van de MKBA uit het *beprijzen* van deze (netto) effecten: hoeveel geldelijk nut (dat wil zeggen: nut uitgedrukt in geld) ontleen de werknemers, werkgevers en derden aan de extra werkgelegenheid? Voor de maatschappij als geheel zijn de baten van re-integratie evident: het bedrag ten waarde van de uitbespaarde uitkering valt toe aan de totale maatschappelijke productie. Voor de werknemer kan het beeld echter variëren. Kijken we naar structureel werklozen, dan is een relatief lage productiviteit juist de oorzaak van werkloosheid. Door scholing kunnen deze werknemers *nét* voldoende productief worden om aan de armoedeval of productiviteitsval te ontsnappen (zie Koning et al (2002) en Koning (2002)). Bij de *armoedeval* gaat de werknemer er in nut nauwelijks op vooruit: een uitkering en het geldelijk nut van vrije tijd en huishoudelijke arbeid wordt ingewisseld voor een loon dat *nét* iets hoger is. Bij de *productiviteitsval* gaat de werknemer er wel op vooruit in nut, namelijk met het verschil tussen het WML en het minimaal acceptabele loon voor de werknemer (reserveringsloon).

Werknemers kunnen ook meer gaan verdienen dan het WML of hun reserveringsloon. Dit scenario past bij het tweede archetype: frictiewerklozen. Frictiewerklozen komen binnen afzienbare termijn aan de slag — hun productiviteit ligt immers voldoende hoog. Door bemiddeling en activering kan dit proces echter versneld worden. Daarbij kunnen individuele baten optreden (voor zowel werknemer als werkgever), in de economische literatuur spreekt men in dit verband ook wel van een ‘surplus’ bij het vinden van een baan. Binnen het bestek van de MKBA is het om het even welk aandeel van dit surplus toekomt aan de werkgever en de werknemer — in beide gevallen betreft het individuele (‘private’) baten die meegeteld worden voor de MKBA. Vandaar dat we hier ook geen verdere uitsplitsing zullen toepassen.

4.2 Structureel werklozen

Wat is de productiviteit van werklozen die door de inzet van trajecten (net) voldoende productief worden om aan de slag te kunnen gaan? Gezien de geringe zwaarte van ingezette instrumenten (3.250 euro voor WWB-ers en 2.000 euro voor WW-ers) mogen we er vanuit gaan dat de productiviteit van werknemers na een traject niet substantieel hoger zal komen te liggen dan voorheen het geval was. Met andere woorden: we veronderstellen dat de toename van productiviteit van cliënten gering is. Wel is (aan de marge) door de productiviteitstoename

inmiddels een baan mogelijk die met een loon groter of gelijk aan het WML en het reserveringsloon. Bij deze baan is echter geen sprake van een ‘surplus’ dat werkgever en werknemer onderling kunnen verdelen — het loon ligt immers nét boven het reserveringsloon of het WML. Dit bruto loon is gelijk aan de productiviteit van werknemers.

Voor het vaststellen van de productiviteit van de extra werkgelegenheid is de waarde van vrije tijd en informele arbeid bepalend. Heeft dit geen waarde, dan betekent dit dat WWB-ers een productiviteit en een bruto loon hebben die beiden gelijk zijn aan het WML. Uitgaand van de cijfers van SEO geldt voor hen een productiviteit gelijk aan 15.271 euro. Voor WW-ers daarentegen is het WML niet bindend: een uitkering levert jaarlijks netto 12.835 euro (85% van 15.100 euro) op, tegenover een netto WML na aftrek van werkgerelateerde kosten gelijk aan 12.370 euro. Structureel werkloze WW-ers zijn derhalve onderhevig aan de armoedeval (ook als vrije tijd geen waarde heeft) en hebben een reserveringsloon en een productiviteit van (bruto) 15.846 euro. Dit bedrag ligt dus iets boven het uitkeringsniveau, ter compensatie van de werkgerelateerde kosten .

Als vrije tijd en informele arbeid wél nut genereren verandert het beeld. Voor een geringe waardering zal in de WWB het WML bindend blijven: het reserveringsloon loopt weliswaar op, maar nog altijd ligt deze dan onder het WML. Wel zal het individu er minder op vooruit gaan bij werkaanvaarding — er treedt immers nu wel verlies van nut van vrije tijd op. Dit effect kan bij de WWB oplopen tot een maximale geldelijke waardering van vrije tijd van (netto) 1.778 euro. Daarboven wordt het reserveringsloon wél bindend bij de WWB en neemt de corresponderende productiviteit van aanvaarde banen toe met iedere euro extra waardering voor vrije tijd. Voor de maatschappelijke baten maakt het dus niet uit of de productiviteit dan hoger komt te liggen; dit past namelijk bij een gelijkwaardige toename van de geldelijke waardering van vrije tijd.

Voor de gevoeligheidsanalyse van de MKBA in paragraaf 5 kunnen we nu bij de WWB en WW uitgaan van twee varianten. Bij de WWB veronderstellen we eerste de geldelijke waarde van vrije tijd gelijk aan nul. Vervolgens zetten we deze waarde op (maximaal) 1.778 euro. In beide gevallen is de (corresponderende) hoogte van de productiviteit gelijk aan het bruto WML (15.271 euro). Voor de WW gaan we ook uit van twee soortgelijke varianten. Ten eerste veronderstellen we wederom geen waardering van vrije tijd, met een corresponderend bruto loon dat net volstaat voor werkaanvaarding (bruto 15.846 euro). Vervolgens stellen we de waardering van vrije tijd gelijk aan 2.154 euro; hierbij past een bruto loon bij werkaanvaarding van 18.505 euro. Dit laatste komt overeen met het loon waar SEO vanuit gaat voor WW-ers.

4.3 Frictiewerklozen

Zoals al eerder aangegeven beschikken frictiewerklozen over een voldoende hoge productiviteit om binnen afzienbare termijn een baan te vinden; het doel van re-integratie is om die termijn te verkorten. Gelijk aan SEO stellen we de productiviteit voor WWB-ers gelijk aan 120% van het WML. Dit komt overeen met jaarlijks bruto 18.325 euro. De cliënt gaat er hierdoor in inkomen bij werkaanvaarding netto 40% op vooruit. Voor WW-ers veronderstellen we een waarde van 140% van het WML (21.379 euro); zij gaan er bij werkaanvaarding circa 35% op vooruit. Voor beide productiviteitsniveaus geldt de impliciete veronderstelling dat cliënten ongeveer hetzelfde loon gaan verdienen als zij voor de uitkeringssituatie deden. Gaan we namelijk uit van een uitkering die doorgaans gelijk is aan 70% is van het eindloon, dan komt werkaanvaarding tegen het voormalige loon neer op een bruto vooruitgang in inkomen van iets meer dan 40%.

5 MKBA voor regelingen en archetypen

Wellicht ten overvloede zij nog eens opgemerkt dat we voor de berekening van de MKBA van re-integratie voor een belangrijk deel gebruik maken van de aannames in de studie van SEO. Getuige de eerder paragrafen wijken we alleen op drie veronderstellingen af: (i) de waardering van vrije tijd en informele arbeid (zie paragraaf 2.3); (ii) de omvang van substitutie (paragraaf 3) en (iii) de productiviteit van gevonden banen (paragraaf 4). Tabel 5.1 en 5.2 maken inzichtelijk wat de variaties in deze aannames betekenen voor de maatschappelijke kosten en baten van re-integratie, voor de WWB respectievelijk de WW. Het vertrekpunt hierbij vormen dus de aannames en de berekeningen zoals uitgevoerd door SEO (zie eerste regel van de tabellen). De verschillen die optreden zijn als volgt toe te lichten:

- Correctie voor de waardering van non-participatie (zie paragraaf 2.3.2). SEO komt in haar berekeningen op een maatschappelijk rendement van re-integratie voor de WWB van 36%. Dit betekent dat iedere euro aan benodigde belasting 136 eurocent aan maatschappelijk geldelijk nut oplevert. Hiervan komt 61 cent ten goede aan de overheid (hogere opbrengsten voor de belasting en uitkeringsbesparingen) en het grootste deel van de resterende 75 cent aan individuen. Voor de WW is dit verschil groter: 64 cent voor de overheid, tegenover 121 cent voor de cliënt. Tezamen levert dit dus een maatschappelijk rendement van 85% op. De belangrijkste verklaring hiervoor is gelegen in het uitsteleffect op de uitkeringen: individuen zullen minder snel non-participant worden, hun uitkering langer behouden en aldus hun inkomen zien toenemen. In paragraaf 2.3.2 is echter beargumenteerd dat dit uitsteleffect suggereert dat werklozen wél waarde hechten aan vrije tijd en informele arbeid als zij geen uitkering hebben. Gevolg is dat de individuele baten overschat worden. Na correctie voor de waarde van non-participatie zien we dan ook dat de MKBA negatief uitpakt en uitkomt op -22% voor de WWB en -13% voor de WW (zie de tweede regel van zowel tabel 5.1 als 5.2).
- Substitutie: conform onze argumentatie in paragraaf 3 kiezen we voor twee niveaus van substitutie, afhankelijk van het type werklozen. Voor structureel werklozen gaan we uit van 25% substitutie. Voor frictiewerklozen daarentegen veronderstellen we dat substitutie gering is. Tabellen 5.1 en 5.2 maken duidelijk dat voor zowel de WW als de WWB de baten van re-integratie van structureel werklozen dalen door substitutie-effecten, voor zowel de overheid als de werklozen zelf. Voor de overheid nemen de uitkeringsbesparing en extra belastinginkomsten af. Dit resulteert in een lager inverdieneffect. Voor de betrokken werkloze zelf zullen de baten constant blijven, maar dit gaat ten koste van werklozen buiten de doelgroep. Al met al pakt de

MKBA dus slechter uit. Overigens zou het maatschappelijk rendement ook al zonder substitutie negatief zijn voor de structureel werklozen in beide regelingen.

Tabel 5.1 Maatschappelijk kosten en baten van re-integratie: varianten in de WWB

	Substitutie	Waarde vrije tijd	Productiviteit (euro)	Inverdieneffect	Maatschappelijk rendement (%)
MKBA SEO, benchmark	0%	0	15.271	61%	36%
MKBA SEO + correctie waardering non-participatie	0%	0	15.271	61%	-22%
Geen substitutie					
Frictiewerkloos	0%	0	18.325	65%	11%
Frictiewerkloos	0%	1.778	18.325	65%	-8%
Structureel werkloos ^a	0%	0	15.271	61%	-22%
Structureel werkloos	0%	1.778	15.271	61%	-42%
Met substitutie					
Structureel werkloos	25%	0	15.271	46%	-48%
Structureel werkloos	25%	1.778	15.271	46%	-63%

a: Merk op dat deze variant overeenkomt met de benchmark van SEO, maar dan na correctie voor waardering non-participatie. Deze correctie passen we tevens toe op alle andere daarop volgende varianten.

Tabel 5.2 Maatschappelijk kosten en baten van re-integratie: varianten in de WW

	Substitutie	Waarde vrije tijd	Productiviteit (euro)	Inverdieneffect	Maatschappelijk rendement (%)
MKBA SEO, benchmark	0%	0	18.505	64%	85%
MKBA SEO + correctie waardering non-participatie ^a	0%	0	18.505	64%	-13%
Geen substitutie					
Frictiewerkloos	0%	0	21.379	84%	44%
Frictiewerkloos	0%	2.154	21.379	84%	15%
Structureel werkloos	0%	0	15.846	45%	-65%
Structureel werkloos	0%	2.154	18.505	64%	-42%
Met substitutie					
Structureel werkloos	25%	0	15846	34%	-80%
Structureel werkloos	25%	2.154	18505	48%	-63%

a: Merk op dat deze variant overeenkomt met de benchmark van SEO, maar dan na correctie voor waardering non-participatie. Deze correctie passen we tevens toe op alle daarop volgende varianten.

- Productiviteit: voor zowel de WW als de WWB geldt dat alleen bij een relatief hoge productiviteit van gevonden banen het maatschappelijk rendement positief kan zijn. Dit is

alleen het geval voor frictiewerklozen. De vraag is hierbij wel gerechtvaardigd, of – conform de benchmark van SEO – een tijdshorizon van 10 jaar als terugverdienshorizon voor de maatschappelijke baten gezien het karakter van werkloosheid wel passend is. Zouden we – conform één van de varianten die SEO toepast op de benchmark MKBA – kiezen voor een periode van vijf jaar, dan is het maatschappelijk rendement in alle gevallen negatief.

Al met al zijn dus vooral aannames over de waardering van non-participatie in sterke mate bepalend voor de MKBA uitkomsten. De aannames over substitutie en de productiviteit van werknemers daarentegen komen redelijk overeen met die van SEO, in die zin dat de archetypen overeenkomsten hebben met de benchmark die SEO hanteert (geen substitutie, productiviteit ongeveer gelijk aan WML), alsmede enkele uitbreidingen (productiviteit gelijk aan 120% van het WML voor frictiewerklozen in de WWB).

6 Samenvatting

- Deze notitie geeft een beschouwing van veronderstellingen die nodig zijn om tot een brede maatschappelijke kosten- en batenanalyse (MKBA) van re-integratie te komen. Conform het verzoek van SZW richten we ons voor wat betreft de concrete invulling op twee variabelen in het bijzonder: (i) substitutie-effecten voor andere werkzoekenden en werknemers dan de direct betrokkenen en (ii) de productiviteit van gere-integreerden. Daarenboven trachten we in te schatten hoe sterk substitutie en de productiviteit van gere-integreerden variëren met het type traject, het moment van inzet van het traject, de doelgroep en de conjunctuur. Door onderscheid te maken naar twee archetypen van cliënten trachten we dit grotendeels te ondervangen. Het eerste archetype, dat van structureel werklozen, betreft individuen voor wie met name scholing en activering van toepassing is, waarop trajecten relatief laat worden ingezet en waarbij vooral WWB-ers oververtegenwoordigd zullen zijn. Het tweede archetype, frictiewerklozen, treffen we vooral bij kortdurend werklozen in de WW. Hiervoor zal voornamelijk bemiddeling van toepassing zijn.
- Naast de invulling van substitutie en productiviteit zijn veronderstellingen over de waardering van vrije tijd en informele arbeid – vooral van non-participanten – minstens zo belangrijk voor de uitkomsten van de MKBA. Het dan ook zaak hier rekening mee te houden in het totaalbeeld van de MKBA. De bevinding dat individuen een *afweging* maken tussen een uitkering met bijkomende zoekverplichtingen en (meer) vrije tijd en informele arbeid, suggereert dat zij wel degelijk waarde hechten aan non-participatie. Dit heeft belangrijke consequenties voor de individuele baten van re-integratie – die zullen namelijk lager zijn.
- Overzien we de literatuur, dan komen we op een rudimentaire schatting van de mate van substitutie van 25% voor structureel werklozen. Voor frictiewerklozen gaan we er daarentegen vanuit dat extra zoekinspanningen voldoende beantwoord worden door extra vacatures, zodat per saldo substitutie niet optreedt. Voor wat betreft de bepaling van de productiviteit veronderstellen we voor structureel werklozen een productiviteit die gelijk is aan het reserveringsloon¹⁰, ofwel – indien deze hoger ligt – het Wettelijk Minimum Loon (WML). Door al dan niet uit te gaan van een geldelijke waardering van vrije tijd zijn er vier mogelijke niveaus van productiviteiten (twee regelingen x twee aannames over vrije tijd). Voor frictiewerklozen in de WW en WWB gaan we uit van een productiviteit gelijk aan 120%

¹⁰ Het reserveringsloon is gelijk aan het uitkeringsniveau, tezamen met werkgerelateerde kosten en de geldelijke waarde van vrije tijd.

respectievelijk 140% van het WML en maken we wederom onderscheid tussen dezelfde niveaus voor de waardering van vrije tijd.

- Passen we het geheel van veronderstellingen toe op de MKBA, dan zien we dat in de meeste gevallen het maatschappelijk rendement van re-integratie negatief is. Vooral een lagere waardering van de individuele baten van re-integratie – het gevolg van de waardering van vrije tijd en informele arbeid van non-participanten – is hier debet aan. Alleen voor frictiewerklozen in de WW zien we een batig maatschappelijk rendement terug, hetgeen terug te voeren is op de relatief hoge productiviteit bij aanvaarding van werk. De vraag is hierbij wel gerechtvaardigd, of een tijdshorizon van 10 jaar voor de maatschappelijke baten gezien het karakter van frictiewerkloosheid wel passend is. Zouden we bijvoorbeeld kiezen voor een periode van vijf jaar, dan vallen de maatschappelijke baten van re-integratie lager uit is het maatschappelijk rendement negatief.
- Al met al blijkt dat aannames over de waardering van non-participatie in sterke mate bepalend zijn voor de MKBA uitkomsten. De aannames over substitutie en de productiviteit van werknemers daarentegen komen redelijk overeen met die van SEO, in die zin dat de archetypen weinig afwijken van de benchmark die SEO hanteert (geen substitutie, productiviteit ongeveer gelijk aan WML), alsmede enkele varianten hierop die zij presenteren (productiviteit gelijk aan 120% van het WML).

Referenties

- Calmfors, L., A. Forslund en M. Henström, 2001, Does active labour market policy work? Lessons from the Swedish experiences, *Swedish Economic Policy Review*, 8(2), pp. 61-124.
- CPB, 2000, Arbeidsbemiddeling en -reïntegratie van werklozen: Welke rol heeft de overheid te spelen?, CPB Werkdocument No 118, Den Haag.
- Groot, I., L. Kok en C. Koopmans, 2003, Kosten en baten van reïntegratiediensten, SEO Economisch Onderzoek, rapport nr. 677, Amsterdam.
- Jongen, E.L.W., 1999, What can we expect from subsidies for the long term unemployed?, *De Economist*, 147 (2), pp. 205-229.
- Jongen, E.L.W., E. van Gameren en J.J. Graafland, 2003, Exploring the macroeconomic impact of subsidized employment, *De Economist*, 151 (1), pp. 81-118.
- Kluve, J., 2006, The effectiveness of European Active Labor Market Policy, IZA Discussion Paper, No. 2018.
- Koning, J. de, J. Gravestein-Ligthelm, N. Hoen and A. Verkaik, 1995, Met subsidie aan het werk: Samenvattend Eindrapport Evaluatie KRA, Centraal Bureau Arbeidsvoorziening.
- Koning, J. de, A. Gelderblom, K. Zandvliet en L. van den Boom, 2005, Effectiviteit van Reïntegratie. De Stand van zaken, Onderzoek in opdracht van UWV en het Ministerie van SZW, SEOR, Rotterdam.
- Koning, J. de, H. Kroes en A. van der Steen, 2006, Patterns of work and use of benefits over the life course: estimates and simulations based on Dutch microdata, SEOR-report, Rotterdam.
- Koning, P., C.N. Teulings en G.J. van den Berg, 2002, Hoe arbeidsmarktbeleid te waarderen?, *Economisch-Statistische Berichten*, 87 (4372), 600-602.
- Koning, P., 2002, Scholing en bemiddeling van werklozen: Wat mag het kosten?, in: E.L. de Vos (editor): *Daadwerkelijk effectief. Prestatiemeting van reïntegratie en activering*, pp. 151-172, TNO-rapport, PlantijnCasparie Heerhugowaard.

Koning, P. 2005, Heeft de evaluatie van reïntegratiebeleid nog toekomst?", *Tijdschrift voor Arbeidsmarktvraagstukken*, 21 (1), 27-37.

Koning, P. en R. Nahuis, 2005, Second opinion Meerjarenperspectief CWI, CPB notitie.

Lechner, M. en C. Wunsch, 2006, Are Training Programs More Effective When Unemployment is High?, CEPR Discussion Paper No. 5920.

Linden, B. van der, 1995, Effets de Perte Seche et de Substitution des Formations Professionales et des Aides a l'Embauche: Une evaluation par enquete aupres d'Employeurs, IRES Discussion Paper 180, University Catholique de Louvain.

OESO, 1993, Employment Outlook, Parijs.

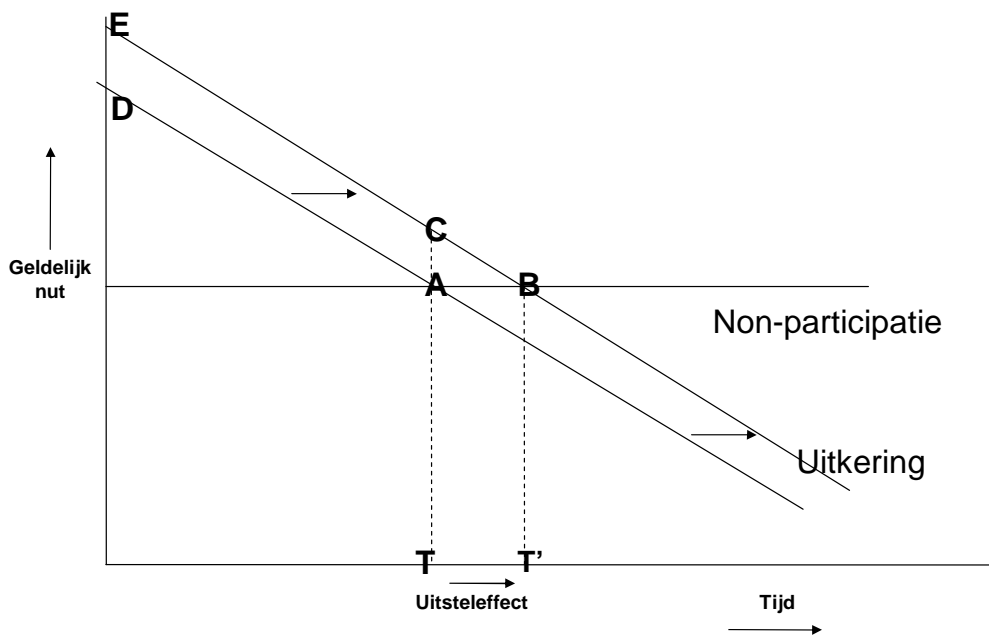
Petrongolo B. en C.A. Pissarides, 2001, Looking into the black box: A survey of the matching function, *Journal of Economic Literature*, 39, 390-431.

SEO (i.e. Kok, L., D. Hollanders en J.P. Hop), 2006, Kosten en baten van reïntegratie, SEO Economisch Onderzoek Amsterdam, rapport nr.928, in opdracht van Boaborea.

Appendix: het uitsteleffect grafisch toegelicht

Door de inzet van trajecten kan een zogenaamd *encouraged worker* effect optreden: cliënten zien hun kansen op werk toenemen, blijven daarom langer actief zoeken naar werk en ontvangen derhalve ook langer een uitkering. Figuur 6.1 licht dit uitsteleffect grafisch toe. De dalende lijn die vertrekt bij punt D geeft hierbij het nut van de uitkeringssituatie over de tijd weer. De vlakke lijn geeft het nut weer van non-participatie, tevens als functie van de tijd.

Figuur 6.1 Het geldelijk nut van uitkeringen en non-participatie

Cliënten zullen in de uitgangssituatie op tijdstip T, bij een nut gelijk aan A besluiten non-participant te worden: vanaf dat moment is het nut van non-participatie namelijk hoger dan dat van het continueren van een uitkering. De kansen op werk zijn dan te gering en de zoekverplichtingen te bezwaarlijk voor de cliënt geworden. Door de inzet van een re-integratietraject neemt de waarde van een uitkering vervolgens toe, aangezien de kans op een baan met een hoger inkomen hoger is geworden. Dit uit zich door een opwaartse verschuiving van de lijn die het verband tussen de tijd en het nut van een uitkering weergeeft (deze loopt nu vanuit punt E). Door die verschuiving treedt uitstel van het beslismoment van T naar T' op, wederom bij een geldelijk nutsniveau gelijk aan A (=B). Dit uitsteleffect kan ook wel als *encouraged worker* effect getypeerd worden.

Figuur 6.1 maakt niet alleen duidelijk dat er een uitsteleffect optreedt ten gevolge van re-integratie, maar ook hoeveel extra nut hiermee gemoeid is voor de cliënt. Dat extra nut bestaat uit twee oppervlaktes in de figuur: DACE en ABC. Het eerste deel (DACE) weerspiegelt het

directe effect door de verhoogde baankans: zolang als men zoekt en een uitkering ontvangt zijn de kansen op werk hoger als voorheen. Het tweede deel (ABC) geeft het indirecte, “tweede orde” effect van uitstel weer. Gedurende deze periode zal namelijk een kleine nutswinst optreden die uitfaseert.